

Výzkumný projekt „Pohled za současné obzory“ (Beyond Current Horizons)

Cílem projektu bylo vypracovat soubor dlouhodobých scénářů pro budoucnost vzdělávání do roku 2025 a dál v kontextu očekávaných sociálních a technických změn. Projekt probíhal ve spolupráci britského ministerstva školství (Department for Children, Schools and Families – po volbách 2010 Department for Education) a nezávislou neziskovou inovační organizací Futurelab. Do projektu byli zapojeni světoví odborníci ve výzkumu, praktici a další zainteresované osoby, kteří se zabývali technickým a sociálním rozvojem potenciálně ovlivňujícím v nějaké podobě vzdělávání. V rámci široké diskuse byly shromážděny názory školské veřejnosti – dětí, učitelů, rodičů, i činitelů z průmyslu a dalších oblastí. Na základě všech těchto poznatků byl vypracován soubor dlouhodobých scénářů pro vzdělávání do roku 2025 a dál.

Autoři projektu stanovili čtyři základní principy pro další práci:

- Cílem pohledu do budoucnosti vzdělávání je vyvracet zažité mylné představy, nikoli přinášet předpovědi
- Budoucnost není definována jen technologiemi
- Vzdělávání zahrnuje širokou paletu bezodkladných úkolů směrem k mladým lidem a společnosti
- Přemýšlení o budoucnosti vždy zahrnuje přemýšlení o hodnotách a o politice.

Pro zkoumání vývojových trendů autoři definovali 5 sociálně-kulturních a sociálně-ekonomických okruhů a uvažovali, jak se rozvoj v uvedených oblastech může dotknout vývoje ve vzdělávání a technologii a jaké důsledky mohou tyto trendy mít pro cíle, organizaci a metody ve vzdělávání. Okruhy byly vymezeny takto:

- Generace a běh života – otázky demografické, rodiny, mezigenerační vztahy a stárnutí
- Identity, občanství, komunita – rozvoj kulturní identity, občanství a komunit v kontextu lokálním a globálním
- Vědomosti, kreativita a komunikace – trendy v tvorbě, výměně a sdílení poznatků
- Práce a zaměstnání – současné a budoucí trendy ve světě práce
- Stát, trh, třetí sektor – trendy ve vztazích mezi státním, soukromým a neziskovým sektorem v oblasti veřejných služeb zejména služeb ve vzdělávání

Výsledkem projektu je obsáhlý soubor odborných materiálů a studií a dále soubor šesti možných scénářů pro budoucnost ve vzdělávání s detailním rozbohem v jednotlivých oblastech. Scénáře jsou rozčleněny do tří možných světů, každý svět se vyznačuje odlišným souborem sociálních hodnot – od individualizace přes hledání vlastní cesty až po kolektivní myšlení. Součástí projektu je také elektronická aplikace, která má pomoci při přemýšlení o budoucnosti vzdělávání a plánování. www.visionmapper.org.uk.

Charakteristiky dalšího vývoje

Při uvažování o sociálně technických změnách autoři dospěli k následujícím charakteristikám určujícím vývoj ve vzdělávání v nejbližších 10-20 letech:

- **Informační společnost:** narůstání množství informací, snazší přístup k nim, větší různorodost, větší úložné a přenosové kapacity, klesající náklady

- **Neustálý kontakt:** kapacita nepřetržitého připojení k síti, neustálého přístupu k informacím, každý si své informační a komunikační zdroje nosí stále s sebou
- **Soužití a spolupráce se stroji:** podstatné etické otázky – důvěra při zpracování dat, nebezpečí ohrožení soukromí při delegování komplexních úkolů na stroje
- **Vzdálenost** nevadí pro práci a jiné kontakty díky technologiím, ale aktuální místo pobytu ovlivňuje přístup k technologiím, spoluurčuje identitu jedince; fyzická blízkost je důležitá pro podporu inovace a rozvoje
- **Digitální domorodci** se budou dále učit novým věcem po celý život, obecně bude populace stárnout a péče bude muset směřovat k mladým i ke starým
- **Oslabování hranic** mezi prostředím, mezi vzděláváním, volným časem, pracovním prostředím, domovem
- **Odklon od myšlenky znalostní společnosti:** společnost se bude nadále polarizovat, globální elity se budou zmenšovat, přibude potřeba pečovatelských, podpůrných a pomocných služeb
- **Neočekávají se žádná rychlá a zázračná řešení** pro vzdělávání, zejména v oblasti financování a zdrojů

Scénáře pravděpodobného vývoje

Každý z předpokládaných „světů“ se vyznačuje určitými rysy v rámci zkoumaných 5 okruhů a každý nabízí dva možné scénáře, z nichž jeden je autory považován za udržitelný a druhý za neudržitelný.

Svět 1 Důvěřuj sám sobě

Zvýšená mobilita

Spoléhání sám na sebe, maximálně na nejbližší rodinu

Nežádat nic od společnosti

Skupiny spolupracují jen v případě nutnosti, společného cíle, po omezenou dobu

Úzká rodina je jediný pevný bod a zdroj podpory

Neformální kurikulum v rodině, liberální výchova

Děti brzy nezávislé

Individualizace ve službách, zboží apod.

Scénář A (udržitelný): Informovaná volba

Omezená role státu

Důležitost celoživotního vzdělávání, zaměření na vzdělávací dráhu a všechny prošlé stupně a etapy

Různé zdroje a nabídka vzdělávání

Individualizace podle konkrétních potřeb

Jedinec si volí vzdělávací dráhu, oblast zájmů apod.

Různé vzdělávací zkušenosti považovány za platné pro různé kariéry

Významná role mentorů ze škol, profesní sféry, komunity apod. – pomáhají s volbou další cesty

Náklady nese rodina

Scénář B (neudržitelný): Nezávislý spotřebitel

Vzdělávání je odpovědnost každého

Poskytovatelé jsou odpovědní za kvalitu

Silně roztržštěný systém

Nabídka standardizovaných programů ve všech sektorech (soukromý, veřejný, neziskový)

Vzdělávání chápáno jako krátkodobý proces závislý na okamžitých potřebách a představách jednotlivce

Důležitá je osobní motivace jednotlivce

Cílem je získání certifikací

Svět 2 Vlastní cesta

Zkrácení povinné školní docházky

Odsunutí doby dospělosti (okolo 25 let života)

Jedinci buď hledají své místo pro uplatnění nebo je jim určeno

Oslabení příslušnosti ke státu, volba příslušnosti ke skupině

Scénář A (udržitelný): Objevování

Každý si hledá své nejlepší uplatnění ve společnosti a své cesty k němu

Důležitá role profesních, komunitních a jiných asociací, společenství

Do těchto společenství se jedinec začleňuje podle svých zájmů a schopností

Několik různých rolí – student, jehož někdo vede, a zároveň mentor pro někoho dalšího

University jsou elitní výzkumné instituce zaměřené na globální soutěž

Jedinec se pohybuje mezi různými společenstvími a prostředími

Je flexibilní a přispívá různě v různých skupinách

Buduje si svou reputaci, profesní a vzdělávací historii (portfolio) svými výsledky a tím, čím přispěl

Koexistence různých kurikul, cesta k rozpoznání a pochopení různosti

Vysoké informační propojení společenství a jednotlivců

Scénář B (neudržitelný): Diagnóza

Vzdělávací systém zaměřený na včasné určení schopností jednotlivce

Úzké propojení vzdělávací dráhy s budoucí ekonomickou rolí

Již ve školním věku je jedinec posouzen a zařazen podle svých schopností a vloh

Fungování, postup a podpora v rámci jednoho společenství, nevyhledávat prostupy jinam

Nikoli široké kontakty a sítě

Potřeby vzdělávání vázány na požadavky konkrétního zaměstnavatele

Posílená role komerčních a neziskových společností v poskytování vzdělávání

Individualizované vzdělávání staví na rozvíjení silných stránek

Silná stratifikace od útlého věku

Velká soutěž při vstupu na universitu

Málo (nebo žádné) možností ke změně dráhy

Svět 3 Propojení

Posílení společné odpovědnosti za stav světa, přírody, veřejných statků

Informační propojení

Od každého se očekává jeho díl práce

Nikdo neudělá změnu sám, každý přispěje celku

Propojení technologiemi mimo instituce

Zásluhy a úspěchy jednotlivce nejsou tak důležité

Společná odpovědnost

Zvýšení daní

Oslabení role nukleární rodiny

Hlavní cíl vzdělávání - posílit veřejnou sféru a připravit lidi na mobilitu

Scénář A (udržitelný): Spojená zkušenost

Stírání tradičních hranic mezi vzděláváním a opravdovým životem

Rozvíjení kompetencí a znalostí v různých prostředích

Neustálé propojení s ostatními

Spolupráce a sdílení

Interdisciplinarita

Učení různými způsoby, v různých institucích, různé věci zároveň

Důraz na autenticitu při hodnocení

Hodnocení kolektivní

Hodnocení projektu a skupiny oproti hodnocení jednotlivce

Vzdělávání celoživotní proces, neukončený, odehrává se ve školách, v pracovním prostředí, v rodině i jinde

Scénář B (neudržitelný): Služba a občanství

Jsou zdůrazněny potřeby komunity a společnosti

Role vzdělávání je připravit jedince na práci v určitých sektorech nebo oblastech, nikoli na prospěch celé společnosti

Učení se o tom, jak funguje opravdový svět

Jedinec se identifikuje se skupinami, ne s celou společností

Vysoce standardizované vzdělávání

Formálně vedení k práci pro rozvoj celé společnosti, ale fakticky připravování na fungování v určité komunitě – v každém případě ve prospěch většího celku

Nepropojené možnosti vzdělávání – různé instituce pro různé účely

Vzdělání chápáno odděleně od reality, jako něco, co je třeba získat před nástupem do života, co není relevantní pro praktickou zkušenost

Úloha učitele silná v předškolním a mladším školním věku, kde se vychovává k občanským hodnotám

Učitel předává znalosti po určitou dobu

Formální závěrečné zkoušky

Formování scénářů a hlavní úkoly

Pro rozhodování o budoucích možných scénářích pro vzdělávání byly důležité i představy zúčastněných zástupců veřejnosti a dalších zainteresovaných osob o tom, jaké nároky by měl plnit budoucí vzdělávací systém:

- Podporovat porozumění, sociální interakci a spolupráci
- Působit proti sociálně ekonomickým nerovnostem
- Nabízet co možná nejlepší vzdělávací zkušenost všem
- Připravit jedince pro svět práce

Závěrem jsou zformulovány **hlavní úkoly**, na které by se měli zaměřit činitelé ve vzdělávání na úrovni systémové:

- Připravit možnosti na úrovni kurikula, vytvořit možnost vzdělávání se v rámci několika institucí nebo sítí, vzdělávání na dálku, spolupráce a sdílení, budování důvěry, propojení učení s dalšími sférami života
- Umožnit žákům a studentům přecházet mezi institucemi a prostředími s uznáním předešlých stupňů a forem vzdělávání, kombinace různých možností
- Rozvinout síť mentorů v různých prostředích, rozrůznění identity učitele podle fungování v různých prostředích
- Umožnit a podporovat veřejnou debatu o rozvoji a vývoji ve vzdělávání a s ním spojených vědách

Na úrovni **vzdělávací politiky** je třeba počítat s tím, že řešením není ideální škola budoucnosti, ale spíše vysoce diversifikované prostředí vzdělávacích institucí a nabídek – jen to zajistí připravenost žáků a studentů na budoucnost. Pracovníci ve vzdělávání, odborníci a komunity musí být otevřeni novým přístupům – ke kurikulu, hodnocení, řízení, pedagogice. Vzdělávací politika by se měla zaměřit na vytvoření skutečně otevřeného prostoru pro informace, výzkum, modelování budoucnosti a hodnot ve vzdělávání. Jejím úkolem by měla být podpora rozvoje rozrůzněného prostředí spíše než šíření univerzálních a jednotných řešení.

<http://www.beyondcurrenthorizons.org.uk/>

<http://www.beyondcurrenthorizons.org.uk/scenarios>

<http://www.beyondcurrenthorizons.org.uk/outcomes/reports/final-report-2009/>

Z anglického originálu přeložila PhDr. Irena Smetánková, CSc., Výzkumné oddělení Scio